

Tetyana Skrypko

SZKODY I KORZYŚCI WYNIKAJĄCE Z PANDEMII KORONAWIRUSA DLA WYBRANYCH PODMIOTÓW GOSPODARKI ZE SZCZEGÓLNYM UWZGLĘDNIENIEM BRANŻY TURYSTYCZNEJ

„Liderzy rodzą się w trudnych czasach”

*Jack Welch, CEO
General Electric*

Streszczenie

Większość krajów po raz pierwszy stanęła w obliczu zagrożenia bezpieczeństwa życia swoich obywateli i nie jest gotowa odpowiednio reagować na zagrożenia pochodzenia biologicznego. Aby zrozumieć istotę społeczno-ekonomicznych konsekwencji wybuchu pandemii koronawirusa, w artykule rozważa się pojęcia: *bezpieczeństwa narodowego* oraz *bezpieczeństwa ekonomicznego*. Stosując podejście konwergencji instytucji Unii Europejskiej, krajów Europy, Azji i Ameryki, naukowców i praktyków, autor udowadnia, że bezpieczeństwo ekonomiczne bezpośrednio koreluje z konkurencyjnością kraju, a poziom rozwoju inżynierii i technologii daje podstawy do oceny postępu społeczno-gospodarczego. Autor przeanalizował sytuację małych i średnich przedsiębiorstw stojących w obliczu pandemii koronawirusa. Swą uwagę skupił przede wszystkim na firmach branży turystycznej, gdyż są one szczególnie wrażliwe na wszelkie zmiany zachodzące w otoczeniu biznesowym. W artykule podano również przykłady działania firm (w szczególności start-upów), które swą pozycję rynkową zbudowały właśnie w czasach kryzysu. W celu złagodzenia negatywnych skutków gospodarczych wywołanych pandemią, autor zaleca wprowadzenie makroregulacji tymczasowych warunków rynkowych. Podkreśla również korzyści płynące z crowdsourcingu oraz partnerstwa publiczno-prywatnego.

Słowa kluczowe: małe i średnie przedsiębiorstwa, turystyka, bezpieczeństwo, pandemia, ryzyko, rozwój gospodarczy.

THE HARMS AND BENEFITS ARISING FROM THE CORONAVIRUS PANDEMIC FOR SELECTED ECONOMY ENTITIES, WITH PARTICULAR REFERENCE TO THE TOURISM INDUSTRY

„Leaders are born in hard times”

*Jack Welch, CEO
General Electric*

Summary

Most countries for the first time have faced a threat to the safety of their citizens' lives and are not ready to respond adequately to threats of biological origin. In or-

der to understand the essence of the socio-economic consequences of the coronavirus pandemic outbreak, the concepts of 'national security' and 'economic security' have been considered in the article. Using the approach of institutional convergence within the European Union European and in Asian and American countries as well as in science and practice, the Author proves that economic security is directly correlated with the country's competitiveness, while the level of engineering and technology development provides the basis for assessment of socio-economic progress. The Author analyzed the standing of small and medium-sized enterprises in the face of the coronavirus pandemic. Attention was primarily focused on tourism-industry companies, as they are particularly sensitive to any changes taking place in the business environment. The article also provides examples of activity in companies (in particular start-ups) which have built their market position precisely during the time of crisis. In order to mitigate the negative economic effects caused by the pandemic, the Author recommends macroregulation of the temporary market conditions. The benefits of crowdsourcing and public-private partnerships have been highlighted.

Keywords: small and medium enterprises, tourism, security, pandemic, risks, economic development.

Wstęp

Turystyka uznawana była za stabilny sektor gospodarki. Od 20 lat obserwowano w nim tendencję wzrostową. Pomimo pewnych negatywnych wydarzeń globalnych, takich, jak np.: epidemia SARS w 2003 r. czy globalny kryzys w latach 2008–2009, liczba turystów ciągle rosła, co spowodowane było:

- potrzebą podróżowania – niezależnie od wieku, przynależności religijnej, narodowości, pochodzenia społecznego, zawodu, wykształcenia. Dążenie to uważamy za jasno ukształtowany model kultury zachowania;
- wzrostem ilości podróży w celach służbowych;
- kompleksowymi korzyściami, jakie niesie wraz z sobą podróżowanie – zarówno dla społeczeństwa, jak również gospodarki.

Celem artykułu jest analiza radykalnie nowych warunków sytuacyjnych dla funkcjonowania firm z tej branży, w szczególności małych i średnich przedsiębiorstw (MŚP) turystycznych oraz mechanizmów przetrwania tego sektora.

Autor dokonał przeglądu fachowej literatury dotyczącej bezpieczeństwa gospodarczego oraz zagrożeń, z jakimi muszą mierzyć się małe i średnie przedsiębiorstwa. Przeanalizował również dane statystyczne i wskazał możliwości złagodzenia negatywnych skutków gospodarczych wywołanych pandemią.

1. Turystyka w kontekście epidemii koronawirusa

Wraz z rozwojem gospodarczym, w poszczególnych krajach zwiększył się również ruch turystyczny, a także samo znaczenie sektora turystyki. Wytwarza on 10,3% unijnego PKB i zatrudnia 27 mln osób (11,7% wszystkich miejsc pracy

w UE). Wybuch pandemii SARS COVID-19 wprowadził w turystyce turbulencje na skalę niespotykaną od czasu epidemii hiszpańskiej grypy w latach 1918–1919. Dla porównania, epidemia SARS z 2003 r. spowodowała spadek międzynarodowych podróży turystycznych o 0,4% (w porównaniu z rokiem 2002).

Pokłosiem pandemii koronawirusa w sektorze turystycznym w okresie od stycznia do końca kwietnia 2020 r. była utrata około 400 tys. chińskich przyjezdnych i 2 mln noclegów (wstępne szacunki), a także utrata innych kluczowych podróźnych z azjatyckich krajów (w szczególności z Japonii oraz Korei Południowej) lub anulowanie podróży z powodu wzrostu liczby przypadków zachorowań w Europie¹. W takich okolicznościach organizatorzy wycieczek, biura podróży, przewoźnicy i inni uczestnicy rynku turystycznego ponieśli poważne straty. W Rosji i na Ukrainie sprzedaż wycieczek spadła niemal do zera, a racjonalne planowanie strategii przyszłych działań turystycznych jest niezwykle utrudnione.

Gromadzenie i przetwarzanie informacji dotyczących ruchu turystycznego odbywało się w interesie bezpieczeństwa narodowego oraz kontroli procesów migracyjnych. Niestety, szczegółowe statystyki dotyczące tego problemu można znaleźć dopiero od roku 1990. W świecie biznesu, a szczególnie w turystyce, poziom ryzyka jest bardzo wysoki, a zmiany następują tak szybko, że przedsiębiorstwo w ciągu kilku miesięcy może przejść od sukcesu do porażki (i odwrotnie), dlatego niezwykle ważna jest prawidłowa ocena poziomu bezpieczeństwa.

Szeroko pojmowane bezpieczeństwo jest jednym z kluczowych czynników prawidłowego funkcjonowania każdego podmiotu. Przeprowadzane analizy jego poziomu i rodzaju oraz formułowane na ich podstawie prognozy nie zawsze pokrywają się jednak ze stanem faktycznym (szczególnie w przypadku prognoz własnych). Przykładem tego jest zagrożenie związane z pandemią koronawirusa. Na badaniu zagrożenia bezpieczeństwa społecznego, gospodarczego i środowiskowego spowodowanego tym zjawiskiem swą uwagę skoncentrowało większość państw świata. Walkę z Covid 19 można nazwać pewnego rodzaju formą walki ze źle zbadanym zjawiskiem społeczno-ekonomicznym, czego dowodem może stać się ścisła korelacja społecznych i ekonomicznych aspektów bezpieczeństwa. Problem dalszych badań tego obszaru jest szczególnie istotny ze względu na rozprzestrzenianie się pandemii i jej niekwestionowany wpływ na niemal każdą sferę życia.

Badania naukowe dotyczące bezpieczeństwa społeczno-ekonomicznego są dość liczne. W znacznej mierze zostały przeanalizowane przez autora². Wynika z nich, że z punktu widzenia bezpieczeństwa społeczno-ekonomicznego, istotne jest zwiększenie obciążenia technologicznego ekosystemów regionów turystycz-

---

¹ Oficjalna strona internetowa Unii Europejskiej. *Prognozy makroekonomiczne* https://ec.europa.eu/info/live-work-travel-eu/health/coronavirus-response/economy_pl. [dostęp: 26. 03.2020].

² W tym artykule zostaną podane niektóre z nich.

nych. Brak inwestycji w infrastrukturę transportową i energetyczną prowadzi do niskiej jakości usług i niezgodności z międzynarodowymi standardami³.

2. Interpretacja bezpieczeństwa ekonomicznego

Z uwagi na fakt, że w wytwarzanie produktów turystycznych zaangażowanych jest wiele gałęzi przemysłu, transportu i usług, pojawia się pytanie o wpływ pandemii ograniczającej ruch turystyczny na ogólny kryzys gospodarczy czy też bezpieczeństwo państwa.

Bezpieczeństwo jest szczególnym warunkiem, cechą, właściwością. W kontekście badania problemów społecznych, termin ten używany jest w znaczeniu ochrony przed zagrożeniami. Istota rozumienia bezpieczeństwa ekonomicznego w poszczególnych krajach europejskich, USA i Azji nieco się od siebie różni (Tabela 1).

Tabela 1. Interpretacja bezpieczeństwa ekonomicznego przez instytucje światowe.

Nazwa instytucji	Istota zrozumienia bezpieczeństwa ekonomicznego
Europa Wschodnia	
Narodowy Instytut Studiów Strategicznych Ukrainy	Warunki do wykorzystania potencjału gospodarki i umocnienia jej konkurencyjnej pozycji na rynkach zagranicznych, poprawy jakości życia ludności, podniesienia poziomu niezależności od zasobów oraz ochrony środowiska. System bezpieczeństwa ekonomicznego jest zdominowany przez podstawy instytucjonalne ⁴ .
Akademia Bezpieczeństwa Ekonomicznego Ministerstwa Spraw Wewnętrznych Rosji	Stan gospodarki zapewniający bezpieczeństwo narodowe Federacji Rosyjskiej, jej strategiczne priorytety narodowe, najważniejsze przemiany społeczne, polityczne i gospodarcze dla zrównoważonego rozwoju ⁵ .
Centrum Analiz Systemowych i Studiów Strategicznych Narodowej Akademii Nauk Białorusi	Stan systemu gospodarczego, który zapewnia konkurencyjność gospodarki krajowej, integrację ze światowym systemem gospodarczym, zarządzanie oparte na połączeniu metod regulacji państwa i rynku, wykorzystanie nowoczesnych technologii organizacyjnych, informacyjnych, społecznych i politycznych ⁶ .

³ Mizyuk B., *Innowacyjne cechy branży turystycznej*, [w:] *Rzeczywiste problemy gospodarki i handlu w nowoczesnych warunkach integracji europejskiej*, pod red. B. Semaka, Lwów 2017, s. 65–67.

⁴ Własuk O., *Konkurencyjne strategie bezpieczeństwa gospodarczego Ukrainy w globalnej gospodarce* [w:] *Bezpieczeństwo i konkurencyjność ukraińskiej gospodarki w kontekście globalizacji*, pod red. O.Własuka, Kijów 2017, s. 267, 274.

⁵ <http://www.scrf.gov.ru/documents/99.html>, [dostęp: 26.03.2020].

⁶ Encyklopedia bezpieczeństwa ekonomicznego, Mińsk 2007.

Nazwa instytucji	Istota zrozumienia bezpieczeństwa ekonomicznego
Europa Zachodnia	
Biuro Bezpieczeństwa Narodowego RP	Bezpieczeństwo ekonomiczne jest jednym z aspektów bezpieczeństwa – przenika wszystkie sfery życia publicznego, biorąc pod uwagę interesy jednostek, grup społecznych i regionalnych, narodu i ludzkości jako całości. Bezpieczeństwo ekonomiczne wynika z możliwości wystąpienia sytuacji gospodarczej, ma bezpośredni wpływ na bezpieczeństwo narodowe ⁷ .
Brytyjskie Centrum Bezpieczeństwa Gospodarczego	Zrównoważony system gospodarczy ukierunkowany na zdrowie środowiskowe, cele społeczne, ustanowienie komunikacji strategicznej, na zasadach zapewnienia suwerenności lokalnych autonomii ⁸ .
Federalne Ministerstwo Współpracy Gospodarczej i Rozwoju RFN	System mający na celu zrównoważony rozwój gospodarczy, tworzenie nowych miejsc pracy, korzystanie z globalizacji procesów gospodarczych i liberalizacji kraju w oparciu o zasady społecznej i środowiskowej gospodarki rynkowej. Aspekty informacyjne i komunikacyjne uważa się za niezbędne narzędzia do planowania i koordynacji w celu osiągnięcia konkretnych celów rozwojowych ⁹ .
Prezydencki Komitet Bezpieczeństwa Gospodarczego Francji	Krajowa polityka zapewnienia zbiorowego bezpieczeństwa państwa, obywateli, biznesu i gospodarki, mająca na celu zapobieganie zagrożeniom. W wymiarze społecznym zidentyfikowane zadania obejmują eliminację nierówności społecznych, rozwój społeczeństwa obywatelskiego, poprawę i mobilizację partnerstw publiczno-prywatnych, spójność społeczną ¹⁰ .
Ministerstwo Spraw Zagranicznych Łotwy	Zapewnienie stabilnej i długoterminowej krajowej suwerenności gospodarczej, wzrostu gospodarczego, stosunku wydatków i dochodów, eksportu, importu i stałego wzrostu inwestycji oraz zrównoważonego rozwoju krajowego, z uwzględnieniem regionalnych interesów i potencjału wzrostu ¹¹ .

⁷ Szubrycht T., *Współczesne aspekty bezpieczeństwa państwa*, „Zeszyty naukowe akademii marynarki wojennej”, 2006, nr 4 (167), s. 110.

⁸ <http://www.center4economicsecurity.org>, [dostęp: 26.03. 2020].

⁹ <http://www.bmz.de/de/ministerium/index.html>, [dostęp: 26.03. 2020].

¹⁰ Clerc Ph., *Repenser la sécurité économique*, „L’intelligence économique invite” 2010, t. 7, s. 14–15.

¹¹ <http://www.Am.gov.lv/lv/dp/Pamatdokumenti/Drosibas-koncepcija>, [dostęp: 26.03. 2020].

Nazwa instytucji	Istota zrozumienia bezpieczeństwa ekonomicznego
USA	
Departament Bezpieczeństwa Wewnętrznego	Czysty ekonomicznie element bezpieczeństwa na poziomie państwa nie jest rozwijany. Bezpieczeństwo narodowe interpretuje się jako koordynowanie krajowych wysiłków na rzecz zmniejszenia ryzyka infrastruktury krytycznej i kluczowych zasobów, zwiększenie krajowej gotowości i zdolności do reagowania i odzyskiwania w przypadku ataku terrorystycznego, klęski żywiołowej lub innego zagrożenia ¹² .
Azja	
Japoński Instytut Stosunków Międzynarodowych	System mający na celu osiągnięcie dobrobytu gospodarczego i dobrobytu społecznego poprzez rozwój nauki i technologii. Opiera się na zasadach wolnej konkurencji w granicach odpowiedzialności każdej osoby lub firmy zgodnie z zasadami sprawiedliwości, przejrzystości rynku, równych szans, rozwoju systemu zabezpieczenia społecznego, wydajności systemu zarządzania ¹³ .
Chiński Instytut Współczesnych Stosunków Międzynarodowych, Centrum Badań nad Bezpieczeństwem Gospodarczym	Ogólna polityka gospodarcza mająca na celu osiągnięcie wzrostu gospodarczego i dochodu narodowego, jego równomierny podział oraz zapewnienie zatrudnienia i stabilności cen. Polityka gospodarcza ma na celu zapobieganie negatywnym zjawiskom o charakterze politycznym, społecznym i gospodarczym. Oddzielnie rozróżnia kategorię międzynarodowego bezpieczeństwa ekonomicznego, którego celem jest zmniejszenie zależności od innych krajów i ekspansja na rynki zagraniczne ¹⁴ .

Źródło: opracowanie własne.

Bezpieczeństwo ekonomiczne podmiotu rozumiane jest jako ochrona jego interesów. Dotyczy ekonomicznej reprodukcji zasobów jednostki np. przedsiębiorstwa (reprodukcja kapitału) lub państwa, koordynacji interesów indywidualnych, grupowych i narodowych, a także przeciwdziałania zagrożeniom rozwojowym.

W praktyce bezpieczeństwo można rozpatrywać z funkcjonalnego punktu widzenia, to znaczy jako zestaw połączonych ze sobą podsystemów, które odzwierciedlają funkcjonowanie poszczególnych elementów: polityki zagranicznej ekonomicznej, finansowej, inwestycyjnej, społecznej czy środowiskowej. Stanowią one strukturę bezpieczeństwa narodowego¹⁵. Wszystkie poziomy

¹² <http://www.dhs.gov/index.shtm>, [dostęp:26.03.2020].

¹³ http://www.iir.nccu.edu.tw/English_web/index.htm, [dostęp:26.03.2020].

¹⁴ <http://www.chinareviewnews>, [dostęp:26.03.2020].

¹⁵ Skrypko T., *Paradygmat rozwoju i bezpieczeństwa ekonomicznego małych i średnich przedsiębiorstw w systemie konkurencyjności krajowej*, Lwów 2014.

bezpieczeństwa, poczynając od światowego i krajowego, a na indywidualnym kończąc, są ze sobą bardzo silnie powiązane.

3. Zagrożenia małych i średnich przedsiębiorstw (MŚP)

Rezultatem globalnego rozwoju ekonomicznego jest międzynarodowy podział pracy, a konkurencyjność danego kraju opiera się na rozwoju jego technologii, techniki i powiązanych zmianach instytucjonalnych. Jednocześnie dyskusyjny staje się wpływ integracji międzynarodowej oraz globalizacji na konkurencyjność poszczególnych krajów. M. Porter opisał cztery kolejne etapy rozwoju społecznego¹⁶. Ukraina, zgodnie z jego klasyfikacją, znajduje się na etapie przejściowym od „*Factor-driven Economy*” (stymulacja przez czynniki produkcji) do „*Investment-driven Economy*” (stymulacja przez inwestycje). Dla porównania, zdaniem autora, Polska znajduje się na etapie przejściowym od „*Investment-driven Economy*” do „*Innovation-driven Economy*” (stymulacja przez innowację), czego dowodem może być m.in. zaangażowanie Polski w międzynarodowe i globalne procesy rozwojowe. Zderzenie z pandemią koronawirusa uwidoczniało pojawienie się w niektórych krajach elementów czwartego, końcowego etapu rozwoju postindustrialnego – „*Wealth-driven Economy*” (stymulacja przez bogactwo, majątność). Reorientację celów z ekonomicznych na społeczne można dostrzec w szczególności na przykładach potężnych firm z branży nowoczesnych technologii (*Microsoft* przekazał 1 milion USD na fundusz reagowania, *Facebook* zaoferował dotację w wysokości 100 milionów USD dla małych przedsiębiorstw z branży hotelarskiej i turystycznej, dotkniętych przez COVID-19)¹⁷. Ich liderzy rozumieją, że takie podejście do pracowników i klientów podczas pandemii jest najlepszym narzędziem *public relations*. Niestety nie wszystkie małe firmy mogą sobie na to pozwolić.

Istotnym zagrożeniem dla działalności MŚP w kontekście przyspieszonego rozwoju społeczeństwa informacyjnego są: ryzyko inwestycyjne i innowacyjne (Tabela 2).

---

¹⁶ Porter M. E. *The Competitive Advantage of Nations*, New York 1998.

¹⁷ <https://answers.microsoft.com/en-us/protect/forum/all/microsoft-giving-away-a-1000000/11900a04-55b9-4c78-87db-e37130d38f06> [dostęp: 26.03.2020].

Tabela 2. Główne rodzaje ryzyka aktywności inwestycyjnej przedsiębiorstw.

Rodzaje ryzyka	Forma manifestacji
Zagrożenia wewnętrzne	
Zmniejszona wydajność operacyjna	Pogorszenie wyników finansowych, rentowności, niewystarczalność wysoko wykwalifikowanych pracowników, stosowanie przestarzałych technologii i materiałów
Brak środków finansowych na rozwój	Niewystarczalność całkowitej kwoty środków inwestycyjnych na realizację projektów, nieterminowe otrzymanie środków inwestycyjnych, wzrost kosztów pożyczonego kapitału.
Pogorszenie stabilności finansowej i zbywalności	Niedoskonałość struktury zainwestowanego kapitału, obniżenie poziomu zbywalności obrotowych aktywów przedsiębiorstwa.
Obniżenie efektywności struktury kierowania	Niski poziom kultury managementu.
Skrócenie życiowego cyklu produktu	Konieczność systematycznych innowacji.
Błędy w trakcie opracowania projektów	Niedoskonałość przygotowania inwestycyjnych planów z braku informacji o zewnętrznym środowisku, nieprawidłowa ocena parametrów wewnętrznego potencjału.
Dywersyfikacja działalności	Zorientowanie materialnych i niematerialnych zasobów na rozszerzenie terenu działania.
Zagrożenia zewnętrzne	
Niewydolność wypłacalnego popytu	Przeliczenie prognozowania objętości realizacji produkcji i innych czynników, co w konsekwencji prowadzi do zmniejszenia dochodu.
Zwiększenie ilości "martwych" i niedochodowych subiektów gospodarowania	Zamrażanie zainwestowanych środków.
Nieobecność realnych mechanizmów kredytowo-finansowego wsparcia	Wysokie kredytowe stawki, trudność otrzymania kredytu.
Zwiększenie administracyjnych barier	Biurokratyczne procedury rejestracji, licencjonowania, certyfikacji, systemów kontroli etc.
Nadmierna ingerencja władz publicznych do działalności subiektów gospodarowania	Nadmierna podatkowa presja, uciążliwy system sprawozdawczości, przejawy korupcji

Źródło: opracowanie własne.

Wszelkiego rodzaju turbulencje gospodarcze wywołują mega-, makro- i mikroekonomiczne zagrożenia oraz ryzyko inwestycji i innowacyjnych działań u małych i średnich przedsiębiorstw. Analiza zagrożeń według skali konsekwencji i źródeł ich powstawania pozostaje dziś prawie jedynym skutecznym narzędziem do identyfikacji wewnętrznych rezerw przeciwdziałania im, przy wykorzystaniu możliwości nieodłącznie związanych z zagrożeniami dla wzmocnienia aktywów, potencjału naukowego i przemysłowo-technicznego przedsiębiorstw¹⁸.

Wybuch pandemii koronawirusa szczególnie silnie piętno odcisnął na sektorze turystyki, powodując ogromny spadek popytu na usługi tej branży. Turystyka, jak żadna inna działalność gospodarcza o wpływie społecznym, opiera się na interakcji między ludźmi¹⁹. Większość firm turystycznych to małe i średnie przedsiębiorstwa.

W 2020 roku z powodu koronawirusa przemysł turystyczny na świecie może ponieść straty w wysokości 1,7 bln. dolarów²⁰ albo zmniejszy się o jedną czwartą, a około 50 milionów pracowników może stracić pracę²¹. Prognozy wskazują, że w samej Federacji Rosyjskiej do końca sezonu letniego 2020 roku może zostać zamkniętych około 30% małych i średnich biur podróży.

4. Korzyści wynikające z pandemii

Mimo zagrożenia, jakie niesie wraz z sobą wirus, istnieje spora grupa turystów, którzy zdecydowali się odbyć zagraniczną podróż. Wydaje się, że znaczny wpływ odegrały w tej kwestii ceny wycieczek, które w porównaniu do poprzednich lat, znacząco spadły²². Ponadto zwiększył się popyt na turystykę krajową. Zmiana ta wymusiła szybką i kreatywną reakcję u przedsiębiorców i menedżerów związanych z branżą turystyczną, którzy zobligowani byli do znalezienia nowych rynków, klientów i partnerów.

Trudne i niecodzienne sytuacje potęgują kreatywne myślenie oraz przyspieszają rozwój. Za przykład mogą tu posłużyć powstałe podczas kryzysu w 2008 roku start-upy takie, jak: *Uber*, *Bolt* czy *AirBnb*. Dziś są one dobrze pro-

---

¹⁸ Skrypko T., *Paradygmat rozwoju i bezpieczeństwa ekonomicznego małych i średnich przedsiębiorstw w systemie konkurencyjności krajowej*, Lwów 2014.

¹⁹ *Tourism and coronavirus disease (COVID-19)* <https://unwto.org/tourism-covid-19-coronavirus>, [dostęp: 26.03.2020].

²⁰ Vatsyak Y., *Ubezpieczenie koronawirusowe i wymiana wycieczek: jak ukraińscy touroperatorzy pracują w przypadku epidemii „Ukraińskie wiadomości”* <https://ukranews.com/news/688749-otmena-turov-iz-za-koronawirusa-kak-v-ukraine-rabotayut-turoperatory>, [dostęp: 26.03.2020].

²¹ Goncharova M., *Koniec turystyki i złoty czas dostawy. Który biznes korzysta i straci na epidemii koronawirusa*, „Fokus” z 16 marca 2020 roku https://focus.ua/economics/451945-konets_turizma_i_zolotoe_vremia_dostavki_kakoi_biznes_vyigraet_i_proigraet_ot_epidemii_koronawirusa, [dostęp: 26.03.2020].

²² Ibidem.

sperującymi przedsiębiorstwami i nadal zadziwiają wprowadzanymi ulepszeniami. Zróżnicowana strategia *Uber* obejmuje nie tylko dostawy żywności, ale także radykalne innowacje, jak np. rozwój floty pojazdów bezzałogowych. Ekspansja biznesowa *Airbnb* prowadzi do stania się odpowiednikiem *Amazon*, ale tylko w turystyce, a nie w segmencie dóbr konsumpcyjnych (sprzedaż wycieczek przez *Experiences*, partnerstwo z usługą restauracyjną *Resy*)²³. Sukcesy, jakie odnotowują wspomniane przedsiębiorstwa spowodowały szybką odpowiedź konkurencji. Na rynku w niedługim czasie pojawiły się takie firmy, jak np.: *Lyft* i *Ryaner Room*. Podobne procesy mają miejsce w przypadku innych udanych startu-pów. W październiku 2018 r. na rynek ukraiński weszła firma *Glovo*. Rok później opanowała 10 największych miast, a podczas stanu wyjątkowego i kwarantanny w marcu 2020 roku działa już w 15 miastach, odnotowując przy tym ciągły wzrost popytu na swoje usługi. Ukraińskim produktem bezpośrednio związanym z sektorem turystyki jest rower elektryczny o najdłuższym przebiegu od jednego ładowania. Jego producent – firma *Delfast* znana jest również z dostawy rowerów elektrycznych w Kijowie i Warszawie²⁴.

Tak szybko rozwijające się firmy, zgodnie z klasyfikacją D. Bircha, nazywane są „gazelami” klastra usług konsumenckich. Przyczyniają się one do znacznego rozwoju gospodarki, tworzą nowe miejsca pracy oraz generują i konsumują innowacje²⁵. Wraz ze wzrostem zwrotu zainwestowanego kapitału, proces tworzenia nowych miejsc pracy przyspiesza.

Konkurencyjność MŚP w klastrze turystycznym byłaby wyższa przy skutecznym wsparciu rządu. Zagrożenia biologiczne nie są uwzględniane w aktach ustawodawczych, dotyczących podatków i ubezpieczeń społecznych. Zagrożeniami społecznymi są także czynniki niezadawalającego rozwoju nowoczesnej infrastruktury opieki zdrowotnej i obiektów rekreacyjnych, a także ograniczony zakres obszarów priorytetowych dla finansowania rządowych obszarów badawczych. Ukraińskie grupy finansowe i przemysłowe nie biorą czynnego udziału w stymulowaniu innowacyjnej przedsiębiorczości i przedsięwzięć typu *venture*. Złożoność organizacyjna i prawna procedur transferu technologii hamuje komercjalizację wyników badań na rynku krajowym i zagranicznym. MŚP mają ograniczone możliwości innowacyjnej współpracy w projektach międzynarodowych, a tym samym mniejszą szansę na wdrażanie międzynarodowych doświadczeń i finansowanie walki z zagrożeniami.

Unia Europejska stworzyła Inicjatywę inwestycyjną na rzecz zwalczania koronawirusa. Powstała ona z myślą o systemach opieki zdrowotnej, małych i średnich przedsiębiorstwach oraz rynkach pracy. Aby 25 mld euro środków z europejskich inwestycji publicznych, można było jak najszybciej udostępnić

---

²³ Stone B. *The Upstarts: How Uber, Airbnb, and the Killer Companies of the New Silicon Valley Are Changing the World*, Boston, 2017.

²⁴ <https://nv.ua/techno/it-industry/startups-2490377.html> [dostęp: 26.03.2020].

²⁵ Birch D., Medoff J., *Gazelles*. [in:] „*Labor Markets, Employment Policy, and Job Creation*”, editors. Solomon L.C., Levenson A.R., Westview 1994.

na zażegnanie kryzysu wywołanego pojawieniem się koronawirusa, Komisja zaproponowała, by zrezygnować w tym roku z żądania od państw członkowskich zwrotu niewydzianych pieniędzy z zaliczek, jakie otrzymały one w ramach europejskich funduszy strukturalnych i inwestycyjnych. Państwa członkowskie zostaną zobowiązane do przyspieszenia swoich inwestycji w ramach funduszy strukturalnych. Wykorzystają one te środki na współfinansowanie krajowe, które w normalnych warunkach same musiałyby zapewnić, by otrzymać kolejną transzę z funduszy strukturalnych. Zważywszy na średnie poziomy współfinansowania w państwach członkowskich, za pomocą 7,5 mld euro będzie można odblokować i wykorzystać w całej UE szacunkowo od 17,5 do 18 mld środków z funduszy strukturalnych²⁶.

Ze względu na katastrofalne zagrożenie COVID-19, rządy kilku krajów wprowadziły *poduszki* dla podmiotów gospodarczych. Metody makroregulacji sytuacyjnych warunków rynkowych w celu złagodzenia kryzysowego otoczenia biznesowego różnią się od tych, które były wcześniej stosowane (bezpośredni wpływ administracyjny, regulacja dyrektywy w sferze monetarnej i finansowej, protekcyjizm w zagranicznej działalności gospodarczej). Obecnie metody rządowe, takie jak instrumenty fiskalne i ubezpieczenie wynagrodzeń, są bardziej skuteczne. Amerykański Instytut Badań Strategicznych *Heritage Foundation* – zaproponował pomoc w postaci nowej ulgi podatkowej na epidemię „dla wsparcia dochodów i płatnego urlopu”²⁷. Należy zauważyć, że środki bezpieczeństwa są również wdrażane na poziomie władz lokalnych i poszczególnych firm.

Można założyć, że Włochy skorzystają z własnego postępowego doświadczenia w zakresie współpracy biznesowej w ramach partnerstwa publiczno-prywatnego w dziedzinie hotelarstwa²⁸. Innowacja włoskiego modelu „partnerstwa publiczno-prywatnego” („PPP”) polega na partnerstwach zarządczych nie tylko na finansowaniu, ale także na marketingu mix.

Modele i mechanizmy zapewniające bezpieczeństwo odpowiadają etapowi innowacyjnego rozwoju społeczeństwa. Zdaniem autorów, na tle nowoczesnych warunków ekonomicznych i społecznych, usprawnione zostaną mechanizmy partnerstwa publiczno-prywatnego. Rozpowszechnienie innowacji cyfrowych powoduje wyraźną tendencję do aktywizacji społeczeństwa w tej sferze. Widoczne staje się także rozpowszechnianie modeli masowej współpracy (*mass*

---

²⁶ Oficjalna strona internetowa Unii Europejskiej. Prognozy makroekonomiczne https://ec.europa.eu/info/live-work-travel-eu/health/coronavirus-response/economy_pl [dostęp: 26.03.2020].

²⁷ Stangler D., *How Do We Help Small Business During COVID-19 Crisis?* „Forbes” z 17 marca 2020 roku <https://www.forbes.com/sites/danestangler/2020/03/17/how-do-we-help-small-business-during-covid-19-crisis/#15931041b7d9>, [dostęp: 26.03.2020].

²⁸ Droli M., *Tourism Development: From Public-Private Partnership (PPP) to PPPartnering (PPP-ing)* „Turismod’Italia, National Hotelier Association Review”, 2008, nr 81, <http://ssrn.com/abstract=1635744>, [dostęp: 26.03.2020].

colaboration) lub *crowdsourcingu*. Ma to niebagatelny wpływ na przekształcenia instytucjonalne rozwoju makroekonomicznego.

Zakończenie

Badanie wpływu pandemii na turystykę przeprowadzono z punktu widzenia bezpieczeństwa narodowego jako złożonej, wieloczynnikowej kategorii charakteryzującej zdolność gospodarki do wytrzymania czynników destabilizujących, które zagrażają rozwojowi i konkurencyjności państwa.

Z kolei ochrona interesów gospodarczych jest bezpośrednio związana z ryzykiem dla MŚP. Identyfikacja ryzyk inwestycyjnych i innowacyjnych w sektorze MŚP pozwala wprowadzić odpowiednie kroki, przeciwdziałające pojawiającemu się problemowi. Mechanizmy przetrwania w małych firmach nie są oparte na strategii, ale na taktyce natychmiastowej adaptacji. W kontekście globalizacji, wszelkie turbulencje gospodarcze wywołują efekt domina, w którym społeczne i ekonomiczne aspekty bezpieczeństwa są wyraźnie z sobą skorelowane. Sektor turystyki jest wyjątkowo wrażliwy, a gwałtowny spadek popytu na usługi powoduje straty i redukcje miejsc pracy. Aby zapobiec katastrofie w gospodarkach krajów, należy poprawić jakość partnerstwa publiczno-prywatnego, spójność społeczną itp.

Wywołana przez koronawirusa obecna sytuacja ma również swoje zalety: w warunkach ogólnej stagnacji, innowacyjne start-upy z branży turystycznej i powiązane z nimi usługi mają szansę na bardzo szybki rozwój. Zupełnie nowe warunki sytuacyjne dla funkcjonowania firmy stymulują zmiany wykładnicze. Połączenie dystansu społecznego i masowej współpracy doprowadza do instytucjonalnych przekształceń rozwoju makroekonomicznego w globalnej skali.

Zdaniem autora istotna jest kontynuacja poszukiwania i wdrażania skutecznych mechanizmów odpowiedniej reakcji na zagrożenia społeczno-gospodarcze.

Bibliografia

1. Abrahamsen R., Williams M. C., *Security beyond the state: Global security assemblages in international politics* „International Political Sociology”, 2009, t. 3, nr 1.
2. *Bezpieczeństwo i konkurencyjność ukraińskiej gospodarki w kontekście globalizacji*, pod red. O. Własuka, Kijów 2017.
3. Birch D., Medoff J., *Gazelles*. [In:] „*Labor Markets, Employment Policy, and Job Creation*”, editors. Solomon L.C., Levenson A.R., Westview 1994.
4. Boruschak M., *Problemy rozwoju strategii rozwoju regionów turystycznych*, Lwów 2006.
5. Bryła J., *Bezpieczeństwo państwa w świetle teorii dóbr publicznych* „Przegląd Strategiczny”, 2013, nr 1.

6. Camilleri M. A., *Responsible Tourism that Creates Shared Value Among Stakeholders* „Tourism Planning and Development”, 2015, t. 13(2).
7. Ciekankowski Z., *Zagrożenia bezpieczeństwa państwa* „Nauki humanityczne i społeczne na rzecz bezpieczeństwa”, Warszawa 2002.
8. Chow J. C., *Health and international security* „The Washington Quarterly”, 1996, nr 19/2.
9. Clerc Ph., *Repenser la sécurité économique*, „L’intelligence économique s’invite” 2010, t. 7.
10. *Cyfrowa niezależność. 10 najjaśniejszych ukraińskich startupów ostatnich lat*. „NV” z 24 sierpnia 2018 roku, <https://nv.ua/techno/it-industry/startups-2490377.html>, [dostęp: 26.03.2020].
11. Dębski S., Górka-Winter B., *Kryteria bezpieczeństwa międzynarodowego państwa*, Warszawa 2003.
12. Droli M., *Tourism Development: From Public-Private Partnership (PPP) to PPPartnering (PPP-ing)* „Turismo d’Italia, National Hotelier Association Review”, 2008, nr 81, <http://ssrn.com/abstract=1635744>, [dostęp: 26.03.2020].
13. Encyklopedia bezpieczeństwa ekonomicznego, Mińsk 2007.
14. Engerer H., *Security as a public, private or club good: some fundamental considerations* „Defence and Peace Economics”, 2011, t. 22, nr 2.
15. Goncharova M., *Koniec turystyki i złoty czas dostawy. Który biznes skorzysta i straci na epidemii koronawirusa* „Fokus” z 16 marca 2020 roku https://focus.ua/economics/451945-konets_turizma_i_zolotoe_vremia_dostavki_kakoi_biznes_vyigraet_i_proigraet_ot_epidemii_koronawirusa, [dostęp: 26.03.2020].
16. rayson K., *Human Security in The Global Era*, York University [site], http://www.yorku.ca/drache/talks/pdf/apd_kylefin.pdf [dostęp: 26.03.2020].
17. Materska-Sosnowska A., Wojtaszczyk K. A., *Bezpieczeństwo państwa. Wybrane problemy*, Warszawa 2009.
18. Mizyuk B., *Innowacyjne cechy branży turystycznej*, [w:] *Rzeczywiste problemy gospodarki i handlu w nowoczesnych warunkach integracji europejskiej*, pod red. B. Semak, Lwów 2017.
19. Niżić K. *The Trend of Economic, Ecological and Social Responsibility Implementation in Tourism* „Sustainable Tourism: Socio-Cultural, Environmental and Economics”, 2011.
20. Oficjalna strona internetowa Airbnb www.airbnb.com, [dostęp: 26.03.2020].

21. Oficjalna strona internetowa Unii Europejskiej. Prognozy makroekonomiczne https://ec.europa.eu/info/live-work-travel-eu/health/coronavirus-response/economy_pl, [dostęp: 26.03.2020].
22. Pieszak E. *Niepewność i bezpieczeństwo – poszukiwanie ideologii społeczeństwa konsumpcyjnego*, „Przegląd Strategiczny”, 2019, nr 12.
23. Pettus K. I., *Global Govern-Mentality?* „The American Journal of Bioethics”, 2012. nr 12/12.
24. Porter M. E. *The Competitive Advantage of Nations*, New York 1998.
25. Rosłon-Żmuda J., *Bezpieczeństwo społeczno-ekonomiczne Polski z perspektywy czynnika demograficznego*, „Przegląd Strategiczny”, 2013, nr 1.
26. Skrypko T., *Paradygmat rozwoju i bezpieczeństwa ekonomicznego małych i średnich przedsiębiorstw w systemie konkurencyjności krajowej*, Lwów 2014.
27. Strategia bezpieczeństwa narodowego Federacji Rosyjskiej do 2020 roku, Dekret Prezydenta Federacji Rosyjskiej z 12 maja 2009 roku nr 537, <http://www.scrf.gov.ru/documents/99.html>, [dostęp: 26.03.2020].
28. Stangler D., *How Do We Help Small Business During COVID-19 Crisis?* „Forbes” z 17 marca 2020 roku, <https://www.forbes.com/sites/danestangler/2020/03/17/how-do-we-help-small-business-during-covid-19-crisis/#15931041b7d9>, [dostęp: 26. 03. 2020].
29. Sowińska A., *Strategie zaradcze w sytuacjach utraty poczucia bezpieczeństwa socjalnego* „Prace Naukowe, Akademia Ekonomiczna w Katowicach”, t. Bezpieczeństwo socjalne, 2003.
30. Sukhorukova L., Kokoreva M., *Jak pandemia i zakazy lotów wpłynę na turystykę. 5 głównych pytań „RBK”* z 12 Marca 2020 roku, <https://www.rbc.ru/business/12/03/2020/5e69d3819a79476aeb6edd2>, [dostęp: 26.03.2020].
31. Stone B., *The Upstarts: How Uber, Airbnb, and the Killer Companies of the New Silicon Valley Are Changing the World*, Boston 2017.
32. Strategia rozwoju turystyki i kurortów na lata 2016-2020, <https://www.knteu.kiev.ua/file/...==/e1227acdf34bb4a1da39d384139b9d7a.pdf>
33. Szubrycht T., *Współczesne aspekty bezpieczeństwa państwa* „Zeszyty naukowe akademii marynarki wojennej”, 2006, nr 4 (167).
34. *Tourism and coronavirus disease (COVID-19)* <https://unwto.org/tourism-covid-19-coronavirus>, [dostęp: 26.03.2020].

35. Ustawa Ukrainy 2469-VIII z 2018 roku, O bezpieczeństwie narodowym Ukrainy, <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2469-19>, [dostęp: 26.03.2020].
36. Vatsyak Y., *Ubezpieczenie koronawirusowe i wymiana wycieczek: jak ukraińscy touroperatorzy pracują w przypadku epidemii* „Ukraińskie wiadomości” <https://ukranews.com/news/688749-otmena-turov-iz-za-koronavirusa-kak-v-ukraine-rabotayut-turoperatory>, [dostęp: 26.03.2020].
37. <http://www.Am.gov.lv/lv/dp/Pamatdokumenti/Drosibas-koncepcija> [dostęp: 26.03.2020].
38. <https://answers.microsoft.com/en-us/protect/forum/all/microsoft-giving-away-a-1000000/11900a04-55b9-4c78-87db-e37130d38f06>, [dostęp: 26.03.2020].
39. <http://www.bmz.de/de/ministerium/index.html> [dostęp: 26.03.2020].
40. <http://www.center4economicsecurity.org> [dostęp: 26.03.2020].
41. <http://www.chinareviewnews> [dostęp:26.03.2020].
42. <http://www.dhs.gov/index.shtm> [dostęp:26.03.2020].
43. http://www.iir.nccu.edu.tw/English_web/index.htm [dostęp: 26.03.2020].

Informacje o autorze

prof., Tetyana Skrypko,
Lwowski Instytut Ekonomii i Turystyki, Ukraina
ORCID ID 0000-0001-7905-5677
e-mail: tanskrviv@gmail.com